

Romantizmus

Súvisí so spoločenskými zmenami, ktoré odštartovala Veľká francúzska revolúcia (1789). Istý čas trvalo, kým sa pomery ukludnili (Napoleonove vojny). Mocné postavenie šľachty tak postupne upadá a zaniká (ako kde, vo Francúzsku revolucionári popravili kráľa s manželkou, v Rakúsko-Uhorsku trvá monarchia do konca 1. svetovej vojny) a nastupuje mocná vrstva mešťanov, ale tiež podnikateľov- vznik fabrík. Uplatňujú sa nové vynálezy- parný stroj (lode-parníky, železnica), fotografovanie, vznik spaľovacích motorov, vynález elektriny.

Pre romantizmus je typický individuálny (na pocitoch založený) prístup k vnímaniu okolitého sveta (aj hudby). Na city dobre pôsobia viaceré vplyvy: emotívny príbeh, exotické krajiny, mýty a príbehy z minulosti, výrazné osobnosti (virtuózi, škandály, zvláštne životné osudy)

V hudbe sa romantizmus prejavoval v období **1820-1950**

Ranný romantizmus 1820-1850

Vrcholný romantizmus 1850-1900

Neskorý romantizmus (IMPRESIONIZMUS, EXPRESIONIZMUS) do 1950

Franz SCHUBERT (1797-1828)- **rakúsky** (z Viedne) skladateľ a klavirista. Bol veľmi hanblivý, takmer vôbec nehral verejné koncerty. Hrával na večierkoch pred kamarátmi- **Šubertiády**, kde pohotovo tvoril hudbu k básňam (Goethe, Hayne). Prezývajú ho **Kráľ piesní**- zložil ich vyše 600. Napísal aj niekoľko **symfónií**. Najznámejšia sa volá **Nedokončená**. Jeho skladby objavili až po jeho smrti.

Najznámejšie piesne a piesňové zbierky: **Kráľ duchov, Pstruh, Ružička, Margaréta pri praslici, Krásna mlynárka**.

Robert SCHUMANN (1810-1856) – **nemecký** skladateľ, zo začiatku aj výborný klavirista. Prílišným cvičením si poškodil ruku, potom už len komponoval. Veľa skladieb pre svoju manželku Kláru- výbornú klaviristku. **Založil prvý hudobnícky časopis**, Neue Zeitschrift für Musik, ktorý existuje dodnes. Stal sa hudobným manažérom. Objavil a propagoval skladby F. Schuberta.

Symfónia (4), **Zbierka klavírných skladieb Detské scény**

Fryderyk CHOPIN (1810-1849)- **poľský** skladateľ a klavirista. Jeho otec bol Francúz. V polovici života, ako 20 ročný musel Fryderyk z Poľska emigrovať kvôli revolúcii. Prešiel viacerými krajinami (aj cez dnešné Slovensko), nakoniec sa usadil v Paríži, kde žil až do smrti.

Komponoval skladby **pre klavír**, alebo s účasťou klavíra (napr. husle a klavír). Medzi najznámejšie patria úpravy poľských národných tancov: **Mazurky, Valčíky, Polonézy**. Poč. h.- **Revolučná etuda c mol**

Felix MENDELSON-BARTHOLDY (1809-1847) **nemecký** skladateľ, židovského pôvodu. Ako mladý absolvent konzervatória objavil skladby **J. S. Bacha** a pričínal sa o jeho slávu. Prezývajú ho „**Básnik klavíra**“ jeho skladby sú tak melodicky zaujímavé, že text nie je nevyhnutný.

Skladby: **5 symfónií- Talianska, Škótska**

Klavírne skladby- Piesne bez slov

Orchestrálne skladby- Sen noci svätéhojanskej- Svadobný pochod

Carl Maria von Weber (1786-1826) **nemecký** skladateľ, autor **prvej romantickej opery Čarostrelec**. Dej je príbehom streleckej súťaže, ktorú vyhlásil starý hájnik a v ktorej bolo možné získať miesto hájnika (jeho nástupcu) a ruku jeho dcéry. Mladý hájnik, ktorému sa tá dcéra páči chce súťaž vyhrať. A hoci vie dobre strieľať, na kamarátovu radu uzatvorí dohodu s démonom, ktorý mu začaruje náboje s podmienkou, že posledný náboj bude riadiť on. Ostatnými hájnik trafi, na čo si pomyslí. Pri súťaži tým posledným nábojom zasiahne svoju milú. Tá ale prežije zásluhou kúzelných bylín. Napokon sa ukáže, že kamarát mladého hájnika dohodol jeho zmluvu s démonom iba ako výmenu za vlastnú dušu.

Johannes Brahms (1833-1897) **nemecký** skladateľ, hlavný predstaviteľ klasicizujúceho romantizmu

- Symfónie

- Zbierka **Uhorské tance**

Richard Wagner (1813-1886) **nemecký** skladateľ, hlavný predstaviteľ novoromantizmu

Opery: **Lohengrin, Tanhauser, Tristan a Izolda, Bludný Holanďan**

Symfonická báseň **Prsteň Nibelungov**- cyklus 4 symf. básní (tetralógia)

Hector Berlioz (1803-1869)- **francúzsky** skladateľ, autor **prvej programovej symfónie** (rozsiahla skladba pre orchester- nespieva sa) **Fantastická symfónia**(fantázia, city). Každá postava bola vyjadrená vlastnou melódiou- **ideé fix**

NÁRODNÁ HUDBA

nie je ľudová, ale umelá = má známeho autora

dá sa podľa nej charakterizovať (určiť) konkrétny národ, kraj

- o Ak má text, je v **národnom jazyku**
- o Môže čerpať z **folklóru**- melódia známej piesne, rytmus, tanec, hudobný nástroj v orchestri
- o Obsah charakterizuje daný národ, zem- **história, povesti, významné osobnosti, dôležité udalosti, opis krajiny, vznik- osamostatnenie**

Príklady:

- Národná hymna
- Národné opery- Krútnava,
- Národné symfónie - Dolu Váhom
- Národné tance – odzemok

19. storočie je typické národným uvedomením jednotlivých národov a etník a pokusom o osamostatnenie.

ČESKO

Bedřich SMETANA (1824-1884) Zo začiatku pôsobil vo Švédsku. Neskôr mu ponúkli prácu v Česku. Bol učiteľom na konzervatóriu (okrem skladania a dirigovania). Je zakladateľ českej národnej školy (štýl). Ku koncu života ohluchol, ale naďalej komponoval- aj svoju najznámejšiu Symfonickú báseň.

Opery: Dalibor, Libuše, Hubička, Čertova stena, Dve vdovy, Tajemství, Predaná nevesta (námet z dedinského prostredia - jeho najznámejšia opera), **Braniboři v Čechách** (historický námet- prvá česká národná opera)

Symfónie, Symfonická báseň **Má vlast** (6 častí) **Vyšehrad, Vltava, Šárka, Z českých luhů a hájů, Tábor a Blaník.**

Antonín DVOŘÁK (1841-1904)- pôsobil ako profesor na konzervatóriu v Prahe, ale aj ako riaditeľ konzervatória v New Yorku.

Symfónie (9): najznámejšia je **č. 9 Z nového sveta (Novosvetská)** – opis zážitkov z USA.

Opery: **Čert a Káča, Rusalka** (rozprávkové námety)

Duchovné skladby: Písne biblické, Stabat Mater

Klavírne skladby: **Humoreska**

Leoš JANÁČEK- venoval sa aj zbieraniu a úpravám ľudových piesní (aj na Slovensku). Podľa komixu napísal operu **Príběhy Lišky Bystroušky**.

Zdeněk FIBICH

RUSKO

Vplyvom modernej doby (železnica, noviny, obľúba cestovania) sa dostali do povedomia ruskí hudobníci, dovtedy v západnej Európe neznámi.

Michal Ivanovič Glinka považovaný za otca ruskej klasickej hudby, opery **Ivan Susanin (Život za cára), Ruslan a Ludmila**

Alexander Dargomyžskij považovaný za zakladateľa ruskej národnej hudby, opery **Esmeralda, Rusalka, Kamenný host'**

Orchestrálne obrazy: **Baba Jaga, Čuchonská fantázia, Maloruský kozáček, 90 romancí**

MOCNÁ HRSTKA- (Mogučaja gučka)- skupina **hudobných amatérov** (mali iné povolanie)

Milij Alexejevič BALAKIREV- vedúci skupiny, hudobník.

Modest Petrovič MUSORGSKIJ- štátny úradník (problémy s alkoholom), opery: **Boris Godunov, Soročinský jarmok**

Nikolaj RIMSKIJ-KORSAKOV- námorník, neskôr profesor na konzervatóriu, opery **Sadko, Nesmrteľný Kaščej**, orchestr. suita- **Šeherezáda**

Alexander BORODIN- lekár

Pjotr Iljič ČAJKOVSKÝ (1840-1892)- bol známy, cestoval a pôsobil aj v Európe. Podpora **Nadeždy Meckovej** mu umožnila venovať sa výlučne hudbe, pod podmienkou, že sa nikdy nestretnú.

-Opery: **Piková dáma, Eugen Onegin, Panna Orleánska (Jahanka z Arcu),**

-Balety: **Luskáčik, Labutie jazero, Spiaca krásavica**

POESKO- Fryderyk **CHOPIN** klavírny virtuóz známy svojimi takmer výlučne klavírnymi skladbami.

TALIANSKO- Giuseppe **VERDI** pre „nedostatok talentu“-neprijatý na konzervatórium v Miláne, súkromné štúdium, vlastenecké námety oper ho spojili s hnutím za zjednotenie Talianska- **Nabucco, Rigoletto, Trubadúr, Traviata, Otello, Aida**

UHORSKO- Franz **LISZT** maďarský skladateľ, najväčší a najslávnejší klavírny virtuóz, ktorý žil prevažne v Nemecku, skomponoval **nový hudobný druh, SYMFONICKÚ BÁSEŇ**- **Hunská bitka, Orfeus**

MAĎARSKO- Béla BARTÓK, Zoltán KODÁLY

NÓRSKO- Edward Hagerup GRIER 1843- 1907, Griegova hudba vychádza z národných tradícií Nórska a predovšetkým **čerpá z nórskej ľudovej hudby**. Orchesterálne suity **Peer Gynt** (založené na scénickej hudbe k hre Henrika Ibsena), jej najznámejšie ukážky- **Ráno, V jaskyni kráľa hôr, Solvejgina pieseň**

Úpravy nórskeho ľudových piesní pre štvorročnú klavír

Nórske tance

Romantizmus na území SLOVENSKA

V porovnaní s vyspelými krajinami (Francúzsko, Nemecko, Poľsko, Rusko, Rakúsko, ČESKO) bola u nás **hudba zaostalá**

Boli sme súčasťou Rakúsko- Uhorska, národné myšlienky boli potláčané- maďarizácia.

Neexistovali u nás vyššie školy (okrem niekoľkých gymnázií a cirkevných ústavov)

Nedostatok vzdelaných vedcov, učiteľov, umelcov

Neexistovali profesionálne hudobné skupiny, ani divadlá

V 19. STOR. NEVZNIKLI TAKMER ŽIADNE VÝZNAMNEJŠIE NÁRODNÉ SKLADBY

Hudobnú produkciu zastupovala ľudová hudba, domáce muzicírovanie (základy hry na hudobnom nástroji patrili k spoločenskému bontonu- slušné vychovanie)

Hudobné vzdelanie vyššieho stupňa mali iba kňazi a učitelia

Hudbu predstavovali najmä úpravy ľudových piesní (pre miešaný zbor, klavír), duchovné a národné piesne- národnobuditeľské krúžky a spevokoly (**Martin, Lipt. Mikuláš**)

Mikuláš Moyzes- učiteľ, otec Alexandra Moyzesa. Pôsobil na strednom, neskôr na východnom Slovensku.

Najmä **úpravy ľudových piesní**. Komorné skladby, orchestrálna skladba slávnostná predohra **Naše Slovensko**

Viliam Figuš-Bystrý- zbierka **1000 slovenských ľudových piesní**. Prvý pokus o národnú operu - **Detvan**, podľa básne Andreja Sládkoviča.

Ján Levoslav Bella (1843-1936)- kňaz. Študoval aj hudbu (v zahraničí). Väčšinu svojho života prežil mimo Slovenska. Vrátil sa až po vzniku ČSR(1918).

- Kantáta **Svadba Jánošíkova**
- Chránové skladby- piesne, organové skladby
- Prvá opera slovenského autora **Kováč Wieland**- nie je národná, lebo má text v nemčine

Frico Kafenda- na vysokú školu v Nemecku ho prijali bez skúšok. Klavirista. Vrátil sa až po vzniku ČSR- vyučoval hru na klavíri (napr. E. Suchoňa)

Mikuláš Schneider-Trnavský (1881-1958)- študoval v Budapešti, Viedni a Prahe- kompozíciu (skladanie hudby) a hru na organe. Zo začiatku pôsobil mimo územia Slovenska. Posledných 50 rokov prežil v Trnave.

Jednotný katolícky spevník (1937)- okolo 200 piesní z celkových 550. Ostatné zozbieral zo starších spevníkov, príp. ich upravil.

Úpravy ľudových piesní

Piesňové cykly (zbierky vlastných piesní)- **Piesne o matke, Slzy a úsmevy, Drobné kvety**.

Piesne- **Keby som bol vtáčkom, Oráč**

Alexander Moyzes- (1906-1984) predstaviteľ slovenskej moderny, syn Mikuláša Moyzesa, vo svojej tvorbe hľadal cestu k ľudovému prejavu opera **Udatný kráľ**, suita **Dolu Váhom, Tance z Pohronia**

Ďalší slovenskí skladatelia: **Ján Cikker, Andrej Očenáš, Dezider Kardoš, Šimon Jurovský, Ladislav Holoubek, Tibor Frešo, Zdenko Mikula, Tibor Andrašovan, Ladislav Burlas, Ivan Hrušovský, Ľudovít Rajter, Jozef Grešák, Bartolomej Urbanec, Alfréd Zemanovský, Milan Novák, Miro Bázlik, Ilja Zeljenka, Jozef Malovec, Tadeáš Salva, Juraj Hatrík** a ďalší...

Slovenská národná opera

Eugen Suchoň (* 25. september 1908, Pezinok – † 5. august 1993, Bratislava) bol slovenský hudobný skladateľ, pedagóg a teoretik. Položil základy modernej slovenskej hudby a je aj autorom slovenskej národnej opery. Vo svojej tvorbe hojne vychádzal zo slovenskej ľudovej melodiky.

Balet Angelika (1952)

Opery

Krútnava (1941-49), na námety Mila Urbana- novely **Za vyšným mlynom**, libreto: **Eugen Suchoň** a **Štefan Hoza**, premiéra: 10. december 1949

Dej Krútnavy sa odohráva po prvej svetovej vojne v malej horskej dedinke. Je príbehom mládenca **Ondreja Zimoňa** ktorého jeho žiarlivosť doženie až k vražde **Jána Štelinu**. Zločinom si otvorí cestu k svadbe s milovaným dievčaťom **Katrenou**, avšak prenasledujú ho výčitky svedomia, ktoré ho napokon doženu k tomu, že sa sám prizná k svojmu činu a vydá do rúk spravodlivosti.

Svätopluk (1953-59)

Orchestrálne skladby: Baladická suita, Metamorfózy

Komorné skladby: Obrázky zo Slovenska

Hudobné štýly 20. storočia

Doznievajúci romantizmus- trvá až do polovice 20. storočia. Už to však nie je všeobecný módný trend, iba záležitosť skupiny umelcov a poslucháčov. Oficiálne sa skončil na prelome 19. a 20. storočia, max. do 1. svetovej vojny.

Impresionizmus- vo výtvarnom umení snaha zachytiť prchavý dojem okamihu (hra svetiel a tieňov, odrazov vody...), **v hudbe- náladovosť, farebnosť, zmyslovosť**. Hudba je príjemná na počúvanie, meditatívna. Samotné slovo IMPRESIA- POCIT.

Jeho hlavným a jediným čistým predstaviteľom bol: **Claude Debussy**- **Záhradka v daždi, Potopená katedrála, Faunovo popoludnie, Dievča s vlasmi ako ľan**. Znaky impresionizmu možno však nájsť aj v tvorbe ďalších autorov, najmä **Maurice Ravela**- **Bolero, opera Diet'a čary, Španielska hodinka...**

Expresionizmus- lať. exprimere- vyjadrovať- **dať priechod neobyčajným duševným stavom**, vznikol na konci 1. svetovej vojny, ako odraz hrôz a vojnovnej tragédie. Typickým predstaviteľom tohoto štýlu je tzv. **II. viedenská škola**- **Arnold Schönberg** (kvôli židovskému pôvodu musel pred 2. svetovou vojnou emigrovať do USA, kde aj umrel) a jeho žiaci **Alban Berg** (umrel mladý ešte pred 2. s.v.) a **Anton Webern** (na konci 2. s.v. ho zastrelil hliadkujúci americký vojak).

Dodekafónia- kompozičná technika založená skôr na matematickom modeli. Spočíva v tom, že **všetkých 12 chromatických tónov v oktáve má rovnakú dôležitosť** (teda už vlastne neexistuje stupnica a tónina so základným- hlavným tónom) a **preto sa nemôže opakovať skôr, ako sa vystrieda zvyšných jedenásť**. Má matematicky vypočítateľný počet možných melodických kombinácií. **A. Schönberg** ako hlavný predstaviteľ.

Neofolklorizmus- ako zdroj inšpirácie používa **ľudovú hudbu**, často hudbu rôznych exotických krajín.

Predstavitelia:

Béla Bartók- opera **Hrad kniežaťa Modrofúza**, balety **Drevený princ**, Podivuhodný Mandarín

Zoltán Kodály- úpravy ľud. piesní a tancov

Igor Stravinskij- narodil sa v Rusku, emigroval do USA, tvoril na ruské literárne námety, vychádzal z ruského folklóru- balet **Vták ohnivák, Svätenie jari, Petruška**

Leoš Janáček- venoval sa aj zbieraniu a úpravám ľudových piesní (aj na Slovensku). Podľa komixu napísal operu **Příběhy Lišky Bystroušky**.